

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13\(42\)-240-258](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13(42)-240-258)
УДК 377

Стойчик Тетяна Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею.
Кривий Ріг, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>
stoychyk_t@ukr.net

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ

Анотація. Актуальність статті визначається сучасними умовами розвитку економіки країни, де значно зріс попит на конкурентоздатних фахівців. На підставі останніх досліджень і публікацій розкрито поняття концепції, зміст її складових, зроблено порівняльний аналіз основних характеристик та визначено відмінності; уточнено поняття «управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців», «якість професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», «конкурентоздатності фахівця»; проаналізовано умови впливу на якість професійної (професійно-технічної) освіти, запропонована авторська технологічна карта розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності у закладі професійної (професійно-технічної) освіти; розкрито принципи формування системи управління якістю, методи управління якістю, стадії життєвого циклу якості. Вперше зроблено порівняльний аналіз концепцій якості професійної (професійно-технічної) освіти та управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. В процесі дослідження доведено, що розглянуті концепції якості професійної (професійно-технічної) освіти та управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти ґрунтуються на компетентнісному та процесному підходах, інноваційних освітніх системах і технологіях, моделях, освітніх стандартах, визначених Національною рамкою кваліфікацій та Міжнародними стандартами якості серії ISO 9001. З'ясовано, що якість освіти виникає внаслідок реалізації такого ланцюга подій, як визначення якості потенціалу досягнення мети освіти, якості

процесу формування професіоналізму у здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти та якості результату діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти, яким є формування професійної компетентності та конкурентоздатності випускників, що забезпечується організованою діяльністю, пов'язаною з виробленням у здобувачів комплексу знань, умінь, професійних якостей, рис особистості, що забезпечує їх здатність та готовність до мотивованої професійної діяльності і саморозвитку.

Ключові слова: концепція; якість підготовки; заклад професійної (професійно-технічної) освіти; конкурентоздатний фахівець; система управління якістю.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економіки країни зріс попит на конкурентоздатних фахівців, у результаті чого виникла необхідність у забезпеченні якості освіти та якості управління нею. В основі організації якісної освіти і управління нею лежать відповідні *концепції*, які характеризуються системою наукових знань, поглядів, суджень, розумінь щодо створення умов для задоволення потреб споживачів освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попит на конкурентоздатних фахівців є одним із джерел подальшого розвитку освіти. Так вважає більшість науковців, які досліджують теоретичні, методологічні, загальнометодичні засади конкурентоздатності фахівців та умови її формування і розвитку, зокрема українські науковці: Д. Богиня, В. Бондар, В. Кремень, М. Кримова, Е. Лібанова, Л. Лісогор, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Сергеева, А. Колот, Л. Даниленко, Н. Невмержицька, С. Яблочников, а також зарубіжні науковці: І. Ансофф, Ф. Котлер, М. Портер, А. Сміт, Р. Фатхутдинов та ін.

Концептуальні ідеї, що визначають пріоритетність підготовки конкурентоздатного фахівця, ґрунтуються на компетентнісній парадигмі професійної освіти, що отримала своє відображення у працях вітчизняних науковців О. Бабаян, Р. Гуревича, О. Затіги, О. Локшина, В. Лугового, Н. Ничкало та ін.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження – розглянути поняття концепції, визначити складові, що впливають на якість професійної (професійно-технічної)

освіти (далі – П(ПТ)О) та управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О).

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**:

1. На основі аналізу фахових та психологічних джерел уточнити зміст основних дефініцій дослідження.
2. Зробити порівняльний аналіз основних характеристик та визначити відмінності.
3. Розробити авторську технологічну карту розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності у ЗП(ПТ)О.
4. Розкрити принципи формування системи управління якістю, методи та стадії життєвого циклу якості.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові доробки вчених, виконаних у межах проблем: модернізації національної системи освіти (І. Бех, Н. Бібік, А. Богуш, Г. Єльнікова, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Луговий, Н. Ничкало, Л. Петриченко, О. Касьянова, Л. Калініна, О. Коваленко, О. Савченко, В. Семиченко, М. Степко, Г. Пономарьова, М. Ярмаченко та ін.); теорії і методології наукових досліджень (В. Андрущенко, С. Гончаренко, Г. Журавльов, М. Лазарев, Е. Карпова, Т. Кожухова та ін.); формування професійної компетентності (С. Барбіна, В. Буряк, Т. Дмитренко, Н. Кічук, Л. Кондрашова, З. Курлянд, А. Линенко, Г. Нагорна, О. Пехота, Р. Хмелюк, А. Харківська та ін.); організаційно-педагогічних аспектів ефективного навчання у закладах освіти (Н. Апатова, Л. Білоусова, А. Верлань, М. Жалдак, Ю. Машбиць, О. Меняйленко, Н. Морзе, К. Пахотін, Ю. Рамський та ін.).

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У процесі дослідження використано комплекс методів, зокрема: *емпіричні* – обсерваційні (безпосереднє та опосередковане спостереження, експертне оцінювання) для визначення основних відмінностей концепцій якості професійної (професійно-технічної) освіти та управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти; *теоретичні* – аналіз та узагальнення концептуальних положень соціологічної та психолого-педагогічної літератури для визначення теоретико-методологічних засад дослідження,

його понятійно-категоріального апарату (якість професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців, конкурентоздатний фахівець) та стану теоретичної розробленості проблеми; систематизація, узагальнення для розкриття сутності й структурних компонентів досліджуваного феномену.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

На відміну від теорій якості та управління якістю, концепції, покладені в їх основу, є менш обґрунтованими та недостатньо верифікованими за результатами досліджень, аніж самі теорії. Ці концепції мають теоретичний характер, але можуть бути і описовими, аналітичними чи емпіричними. Однак, незважаючи на їх вид, всі вони мають бути оформлені у вигляді результатів дослідження і включати наступні розділи: загальні положення; понятійно-категорійний апарат; теоретико-методологічні основи; ядро; змістове наповнення; умови ефективного функціонування і розвитку досліджуваного явища чи процесу; верифікація.

Розкриємо зміст складових будь-якої концепції.

Загальні положення концепції, як правило, включають мету, правову та методичну основи, місце в конкретній теорії, призначення, можливості реалізації, межі ефективного використання; *понятійно-категорійний апарат* – визначення нових чи уточнення існуючих термінів основних понять у рамках концепції та зв'язків між ними; *теоретико-методологічні основи* – наукові підходи, теорії, методи, методики, технології, гіпотези відповідної проблеми дослідження; *ядро* – сукупність закономірностей і принципів функціонування та розвитку процесів, що дозволяє оцінити їх сучасний стан, визначити перспективи розвитку; *змістове наповнення* – проекція теоретичних положень на практичну діяльність, що характеризується системою функцій, етапами діяльності, моделями досліджуваного об'єкта; *умови ефективного функціонування і розвитку досліджуваного явища чи процесу* – система заходів, що забезпечує більш продуктивне становлення і розвиток досліджуваного об'єкта; *верифікація* – основні положення практичного підтвердження результативності використання концепції.

На прикладі теоретичних концепцій якості П(ПТ)О та управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О нами здійснено порівняльний аналіз їх основних характеристик та охарактеризовано відмінності (табл.).

Таблиця
Порівняльний аналіз теоретичних концепцій «якості П(ПТ)О»
та «управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців»
 Джерело: розробка автора

Складові теоретичної концепції	Характеристика складових теоретичної концепції	Теоретичні концепції:	
		Якості П(ПТ)О	Управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців
1	2	3	
Загальні положення	Мета	<i>Задоволення встановлених та передбачуваних потреб споживача послуг П(ПТ)О</i>	
	Місце в системі знань	Складова теорії педагогіки	Складова теорії управління
Понятійно-категорійний апарат	Основні поняття	<i>Якість – сукупність характеристик об'єкта, що визначають його здатність задовольняти встановлені та передбачувані потреби</i>	
		Якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу	Управління якістю – спеціалізований вид управлінської діяльності
Теоретико-методологічні основи	Наукові підходи	Компетентнісний	Процесний
	Теорії	Педагогічної інноватики	Управління процесами
	Процеси	Формування компетентної особистості та професійної свідомості	Забезпечення контролю якості
	Методи	Методи формування компетентної особистості	Методи забезпечення контролю якості
	Методики, технології	<i>Розроблення, обговорення, затвердження документів, що регламентують якість освіти та управління нею</i>	
Ядро	Принципи функціонування та розвитку	Відповідності освітнім стандартам	Віддзеркалення якості; життєвого циклу якості

Продовження таблиці

1	2	3	
Зміст	Функції	Учасників освітнього процесу	Керівників системи П(ПТ)О
	Моделі	Конкурентоздатного випускника ЗП(ПТ)О	Системи управління якістю (далі – СУЯ) в ЗП(ПТ)О
Умови ефективного функціонування і розвитку	Система заходів	Створення навчально-практичних центрів; центрів дистанційного навчання тощо	Створення центрів моніторингу, аналітики, діагностики, кар'єрного зростання тощо
Верифікація	Підтвердження результативності концепції	Оцінювання професійної компетентності майбутнього фахівця	Оцінювання конкурентоздатності ЗП(ПТ)О

Як видно з таблиці, в основу концепції якості П(ПТ)О та концепції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О покладено *спільну мету*, що полягає у задоволенні встановлених та передбачуваних потреб споживача послуг П(ПТ)О; *спільні методику і технології* розроблення й обговорення документів, що регламентують якість освіти та управління нею та ґрунтуються на засадах інформаційності, відкритості; *спільне розуміння поняття якості* як «сукупності характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби» [1].

Інші складові досліджуваних нами теоретичних концепцій є відмінними, зокрема це стосується:

а) *процесів*, покладених в їх основу, а саме: в основу концепції якості П(ПТ)О покладено процес формування компетентної особистості та професійної свідомості, а в основу концепції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців – процес забезпечення контролю за ЗП(ПТ)О стосовно якості;

б) *базових термінів*, зокрема: *якість освіти* – «відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг», *якість освітньої діяльності* – «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або

договором про надання освітніх послуг» (пункти 29, 30 частини 1 статті 1) [2]; *управління якістю* – спеціалізований вид управлінської діяльності, що спрямовує і контролює діяльність організації стосовно якості [1].

Чітке розуміння сутності зазначених понять сприяло уточненню нами поняття «*управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців*». Ми розглядаємо його як спеціалізований вид управлінської діяльності, що спрямовує і контролює діяльність системи П(ПТ)О не лише стосовно якості результату її діяльності, а й можливостей досягнення якості шляхом ефективного використання внутрішнього потенціалу та зовнішніх умов (*авторське визначення*).

До *внутрішнього потенціалу* якості П(ПТ)О нами віднесено взаємозалежні та взаємообумовлені складові: якість мети, якість освітнього стандарту та програми, якість матеріально-технічної бази освітнього процесу, якість викладацького складу, якість здобувачів освіти, якість інформаційно-методичної бази, якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

При цьому *сутність якості професійної підготовки* майбутніх фахівців розглядають як «сукупність суттєвих властивостей і характеристик, рівень яких формується в процесі здійснення освітньої діяльності і має відповідати потребам споживачів (суспільства, ринку праці, роботодавців, самої особи)» [4].

Уточнюючи це поняття, ми вважаємо, що *якість професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗП(ПТ)О* є процесом засвоєння здобувачами фундаментальних знань, набуття умінь, навичок, компетентностей, які забезпечують їх готовність до успішного виконання професійних функцій, виявлення реалізаційних здатностей особистості, потребу до постійної самоосвіти й саморозвитку.

До *зовнішніх умов* впливу на якість П(ПТ)О та управління нею нами віднесено політику в сфері якості освіти в державі та створення у ЗП(ПТ)О СУЯ.

Розглянемо зовнішні умови впливу на якість П(ПТ)О.

Першою зовнішньою умовою є створення політики у сфері якості освіти. В Україні, починаючи з 2018 року, запроваджено дієвий механізм контролю за якістю освіти і управління нею – *Державну службу якості освіти України* [5] (далі – ДСЯО), що формує політику в сфері якості освіти і має здійснювати державний контроль за дотриманням закладами освіти чинного законодавства.

Це відбувається під час *інституційного аудиту*, який проводиться згідно із Законом України «Про освіту» (ст.45) [2] двома шляхами: зовнішнього оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти (далі –

ЗО) та вироблення на цій основі рекомендацій щодо вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості.

Формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти є новим завданням для вітчизняних освітян та їх керівників і тому потребує нових знань, умінь, навичок та досвіду, які, зокрема, передбачені статтею 41 частини 3 Закону України «Про освіту».

Акцентуємо увагу на таких нових уміннях керівників та педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, як:

- розроблення стратегії (політики) та процедур забезпечення якості освіти, моделей інклюзивного освітнього середовища та забезпечення академічної доброчесності;
- забезпечення умов для самостійної роботи здобувачів освіти та ефективного управління ЗО за рахунок ІТ- та цифрових технологій;
- системне оприлюднення критеріїв, правил і процедур оцінювання здобувачів освіти, педагогічних та керівних працівників ЗО на доступних електронних носіях.

Різні ЗО можуть формувати власну СУЯ, але однаковою/уніфікованою має бути *внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти ЗО*, що аналізується у ЗП(ПТ)О за такими напрямками, як:

- освітнє середовище;
- система оцінювання освітньої діяльності здобувачів освіти;
- система педагогічної та виробничої діяльності;
- система управлінської діяльності.

Вміння розбудувати саме таку внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності у ЗП(ПТ)О за чотирма уніфікованими напрямками є однією зі складових успішного проходження інституційного аудиту ЗО і постає новим викликом для його педагогічного колективу.

Виконання цього завдання передбачено ст.26 чинного Закону України «Про освіту». Але для успішного його виконання нами пропонується наступна «Технологічна карта розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності у ЗП(ПТ)О», яка має три етапи (підготовчий, основний, прогностичний) та сім кроків.

Охарактеризуємо їх коротко.

Підготовчий етап розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності у ЗП(ПТ)О включає три кроки:

- крок 1. Обговорення з колективом ЗО цілей, правил і процедур, вимог та методів збору інформації для проведення процедур забезпечення

якості освіти і вироблення внутрішньої стратегії (політики);

- крок 2. Розроблення та оприлюднення на сайті ЗО проектів:
а) стратегічного плану ЗО, в якому мають бути передбачені плани професійного зростання керівників, педагогічних працівників та майстрів виробничого навчання на навчальний рік; б) критеріїв, правил і процедур оцінювання здобувачів освіти, педагогічних, виробничих та керівних працівників; в) положень про моніторинг якості освітньої діяльності та якості освіти у ЗО, про запобігання та протидію булінгу (цькування), про академічну доброчесність педагогічних працівників і здобувачів, про систему забезпечення публічності інформації про діяльність ЗО тощо;

- крок 3. Затвердження на педагогічній раді ЗО та відповідними наказами керівника ЗО обговорених стратегії, положень та інших прийнятих і колегіально обговорених документів, їх оприлюднення на сайті ЗО.

Основний етап – вивчення й оцінювання (самооцінювання) включає три кроки:

- крок 4. Комплексне вивчення і оцінювання освітньої діяльності та управлінських процесів ЗО за розробленою і затвердженою Стратегією (політикою) та процедурами проведення внутрішнього оцінювання управління якістю освітньої діяльності в ЗО;

- крок 5. Призначення відповідальної особи в ЗО із забезпечення якості освітньої діяльності, якості освіти та забезпечення оперативного керування процесом;

- крок 6. Підготовка висновків за результатами самооцінювання, які є складовою щорічного звіту про діяльність ЗО, та шляхів удосконалення освітньої діяльності, що стають частиною плану роботи на навчальний рік.

Прогностичний етап – етап планування/визначення шляхів удосконалення – включає один крок:

- крок 7. Розроблення річного плану роботи ЗО на наступний рік з урахуванням висновків.

Другою зовнішньою умовою є створення СУЯ, що ґрунтується на Міжнародних стандартах якості (ISO 9001) [6] і характеризується раціональною організаційною структурою, правильним розподілом прав і обов'язків, механізмом відповідальності й стимулювання.

Як відомо, вимоги стандарту ISO 9001 мають загальний характер і не передбачають однакових дій у структурі СУЯ, не потребують однаковості документації, що застосовується до діяльності різних організацій.

Це означає, що кожний ЗО може спиратись на ці стандарти, але й

може їх уточнювати для конкретних цілей і завдань. Вони можуть бути застосовані як для поліпшення власної СУЯ за результатами аудиту, так і для зміцнення конкурентних позицій чи отримання акредитованих сертифікатів тощо.

Однак будь-яка СУЯ в 30 має ґрунтуватися на двох основних принципах.

Перший принцип – віддзеркалення якості. Базується на тому, що в продукції чи послугі відображається якість усіх процесів її створення. І якщо хоч один із процесів є неякісним, то і результат буде неякісним.

Тобто, управлінський, навчальний, технологічний, організаційний, інші процеси, що відбуваються у системі П(ПТ)О та ЗП(ПТ)О стосовно якості освіти, однаково впливають на кінцевий результат – *формування компетентної особистості та професійної свідомості*. Збій у будь-якому з цих процесів або у їх складових має негативний вплив на кінцевий результат системи освіти.

Залежно від природи процесів використовуються різні методи управління їх якістю. Вважаємо, що для забезпечення СУЯ важливими у ЗП(ПТ)О є такі методи формування компетентного фахівця, як навчальні, розвивальні, виробничі; такі методи забезпечення контролю якості щодо надання послуг П(ПТ)О, як мотиваційні, розпорядчі, дорадчі, інформаційні.

Знання і вміння застосовувати зазначені методи формування компетентного фахівця та забезпечення контролю якості щодо надання послуг П(ПТ)О викладачами, майстрами виробничого навчання і керівниками ЗП(ПТ)О передбачає оволодіння ними сучасних теорій педагогіки професійної освіти [7] та менеджменту інновацій [8].

Другий принцип – життєвого циклу. Полягає в тому, що якість продукції чи послуги формується на всіх стадіях життєвого циклу якості (далі – СЖЦЯ) (маркетинг, вивчення ринку, проектування і розробка продукції/послуги, планування, розроблення, перевірка, впровадження, застосування, забезпечення). І якщо на якійсь стадії порушені вимоги до процесів, то висока якість не може бути забезпечена за рахунок інших стадій. Цей принцип ще називають «*петлею якості*», оскільки вона характеризує всі види діяльності, що впливають на якість продукції чи послуги на різних стадіях їх життєвого циклу [3]. Якщо вважати, що в ЗП(ПТ)О формування компетентної особистості та професійної свідомості є результатом якості діяльності, то стадії, що забезпечують цей результат, є СЖЦЯ і представлені нами наступним чином:

- відбір мотивованих на навчання здобувачів П(ПТ)О (СЖЦЯ – маркетинг);

- вивчення попиту на ринку праці щодо вибору професій для підготовки здобувачів ЗП(ПТ)О (СЖЦЯ – вивчення ринку);
- відбір викладачів і майстрів виробничого навчання для розроблення відповідного навчального, навчально-методичного, виробничо-методичного продукту для надання послуг П(ПТ)О (СЖЦЯ – проектування і розробка продукції/послуги);
- планування освітнього процесу (СЖЦЯ – планування);
- розроблення СУЯ (СЖЦЯ – розроблення);
- перевірка ефективності розробленої СУЯ (СЖЦЯ – перевірка);
- впровадження розроблених навчальних, навчально-методичних, виробничо-методичних продуктів для надання послуг П(ПТ)О (СЖЦЯ – впровадження);
- застосування СУЯ (СЖЦЯ – застосування);
- забезпечення якісного результату діяльності ЗП(ПТ)О (СЖЦЯ – забезпечення).

Розглянуті СЖЦЯ діяльності ЗП(ПТ)О передбачають запровадження нових структурних підрозділів та нових управлінських функцій керівників, таких як функція маркетингу, моніторингу, стратегічного планування, прогнозування; нових функцій педагогів – тьюторської, наставницької, менторської тощо, а також – розроблення і застосування ними інноваційних моделей навчання, зокрема таких як дистанційна, змішана, тренінгова, практико-орієнтована, виробнича тощо.

Це передбачає сформованість нових умінь і навичок у керівних та педагогічних працівників, у здобувачів освіти.

Діяльність педагога є «складною за своєю психічною сутністю працею, яка потребує від нього чітко вираженої гуманістичної та професійної спрямованості, міцних знань не лише з фахових дисциплін, але й вікової психології, теорії й практики навчання і виховання, стійких інтересів та сформованості відповідних особистісних і професійних якостей». І як зазначають респонденти, сучасний педагог повинен бути креативною особистістю, творчо ставитися до процесу викладання (55,8%), бути інноваційним (51,2%), не зациклюватися на традиційних підходах до навчання, обирати такі методи роботи, які б залучали здобувача освіти до самостійного пошуку, мотивували його на саморозвиток (27,9%) [9].

У свою чергу, і здобувачі освіти повинні мати нові якості й характеристики, зокрема, такі як професійна мобільність та самостійність, готовність і здатність приймати нестандартні рішення, уміння швидко

реагувати на неочікувані ситуації, здатність у короткі терміни адаптуватися до нових соціально-економічних умов; високий рівень концентрації та стійкості уваги; готовність змінювати плани, способи вирішення завдань під впливом зовнішніх факторів; комунікативність та соціально-професійна відповідальність, здатність приймати та впроваджувати нове у практику. Також вони мають володіти здатністю до самоорганізації – «рушія самоосвіти і формування професійних якостей». Розвиток самоорганізації має здійснюватися у ЗП(ПТ)О під час моделювання навчальних ситуацій та виконання самостійної роботи, а також – під час виробничої практики у навчально-виробничих майстернях та на виробництві.

Ми вважаємо, що єдність традиційних й інноваційних освітніх систем, моделей, технологій, функцій, методів, засобів навчання, виробництва й управління сприяє формуванню високого рівня професійної компетентності здобувачів освіти, нового рівня відносин між учасниками освітнього процесу та нових умов для управління якістю освітнього процесу (кадрових, ресурсних, освітніх).

Розглянуті принципи (*віддзеркалення якості та життєвого циклу якості*) складають *ядро* теоретичної концепції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О.

До ядра теоретичної концепції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О також віднесена концепція *Total Quality Management (TQM)*, яка є сучасним підходом до управління якістю [6], ґрунтується на Міжнародних стандартах якості серії ISO 9001, які, в свою чергу, базуються на принципах орієнтації на замовника, лідерства, залучення персоналу, прийняття рішень на підставі фактичних даних.

В Україні цей підхід знайшов своє відображення в державних стандартах якості – ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) «Системи управління якістю. Вимоги» та ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT) «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» [6]. В основу цих державних стандартів якості покладено *процесний підхід*, яким визначається, що діяльність будь-якої організації складається з ряду взаємозалежних процесів, що функціонують як цілісна система. Процесний підхід враховує визначення всіх процесів, їх послідовність та взаємодію, управління ними та зв'язками між ними. Він враховує той факт, що кожний наступний процес є залежним від попереднього і служить для нього вхідним.

На відміну від теоретичної концепції управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О, *ядром* іншої концепції (концепції

якості П(ПТ)О) виступають інші принципи та підходи. А саме – принцип відповідності освітнім стандартам та компетентнісний підхід.

Для реалізації *принципу відповідності освітнім стандартам* Міністерством освіти і науки України встановлено державні стандарти для конкретних робітничих професій, зорієнтовані на набуття необхідних знань, умінь і навичок для праці. Вони ґрунтуються на Національній рамці кваліфікацій та сприяють створенню *моделі конкурентоздатного фахівця*.

Конкурентоздатний фахівець, як правило, має особистісні переваги, що характеризують його високим рівнем працездатності, прагненням до якісного кінцевого результату діяльності, стресостійкістю, вмінням долати труднощі, творчим ставленням до праці, прагненням до професійного самовдосконалення, здатністю до ухвалення відповідальних рішень, комунікабельністю, здатністю до співпраці, співтворчості, до швидкого освоєння нової справи, до самоосвіти, самореалізації, саморозвитку [10].

Вважається, що конкурентоздатний фахівець передбачає не стільки високу якість результатів діяльності, скільки здатність вистояти і перемогти в конкурентній боротьбі.

Відповідно до різноманітних поглядів на конкурентоздатність фахівця, ми дійшли висновку, що *це фахово підготовлена особистість для якісного виконання складних, інтеграційних за змістом професійних завдань, стресостійка у конкурентній боротьбі, яка має конкурентні переваги перед іншими*.

Модель підготовки конкурентоздатного фахівця є образом не лише сьогоденної чи минулої педагогічної реальності, а й майбутньої. У такому розумінні модель має функцію прогнозування, планування, цілеутворення майбутньої діяльності і часто розглядається науковцями за допомогою взаємозалежних та взаємоузгоджених блоків, зокрема, концептуального, цільового або змістового, оцінного або технологічного.

До *концептуального* блоку відносять, як правило, завдання, методологічні засади, зміст, принципи та функції управління; до *процесуального* – зміст діяльності, критерії відбору інформації та оцінювання отриманих даних, створення нових організаційних структур (центри маркетингу, дистанційного навчання, кар'єри тощо), до *оцінного* – моніторингові та прогностичні процедури [11].

Вважаємо, що *модель підготовки конкурентоздатного фахівця* є однією зі складових концепції дослідження, теоретико-методологічною основою якої є компетентнісний підхід, а її ядро включає закономірності, що відображають особливості формування конкурентоздатних майбутніх фахівців.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Як висновок зазначимо, що створення будь-якої концепції означає інтеграцію великого масиву нового знання, пошуку закономірностей, що забезпечує проектування майбутнього та відповідає умовам ринку як важливому критерію якості; забезпечує випускникам ЗО конкурентоздатність, а самому ЗО – провідну позицію на ринку послуг з освіти.

Досліджувані нами концепції якості П(ПТ)О та управління якістю підготовки конкурентоздатних фахівців у ЗП(ПТ)О ґрунтуються, відповідно, на компетентнісному та процесному підходах, інноваційних освітніх системах і технологіях, моделях, освітніх стандартах, визначених Національною рамкою кваліфікацій та Міжнародними стандартами якості серії ISO 9001.

З'ясовано, що якість освіти виникає внаслідок реалізації такого ланцюга подій, як визначення якості потенціалу досягнення мети освіти, якості процесу формування професіоналізму здобувачів П(ПТ)О та якості результату діяльності ЗП(ПТ)О, яким є формування професійної компетентності та конкурентоздатності випускників, що забезпечується організованою діяльністю, пов'язаною з виробленням у здобувачів комплексу знань, умінь, професійних якостей, рис особистості, що забезпечує їх здатність та готовність до мотивованої професійної діяльності й саморозвитку.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці прогностичної моделі управління якістю підготовки в освітньому кластері.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Концепція якості освіти. *Освіта UA*. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://osvita.ua/school/method/1342>
- [2] Верховна Рада України. (2017, Верес. 05). *Закон № 2145-VIII, ст. 380 «Про освіту»* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [3] *Менеджмент якості: конспект лекцій для студ. спец. 073 «Менеджмент» спеціалізації «Менеджмент підприємств та організацій» першого (бакалаврського) рівня / уклад. В. В. Сисоєв. Харків: НТУ «ХПІ», 2018, 102 с.* [Електронний ресурс]. Доступно: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/35172/3/prohramy_2018_Menedzhment.pdf

- [4] О. І. Щербак, Н. З. Софій, Б. Ю. Бович, *Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: навч.-метод. посіб.*; О. І. Щербак, Ред. Івано-Франківськ, Україна: «Лілея-НВ», 2014, 136 с.
- [5] Кабінет Міністрів України. (2018, Берез. 14). *Постанова «Положення про Державну службу якості освіти України» № 168.* [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF>
- [6] Системи управління якістю за ISO 9001. *Научно-технический центр № 14 ГП «Укрметртестстандарт».* [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.certsystems.kiev.ua/uk/iso-9001/sistemi-upravlinnya-yakistyu-za-iso-9001.html>
- [7] *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент: кол. монографія*; М. О. Кириченко, Л. М. Сергеевої; Ред. Київ, Україна: Інтерсервіс, 2018, 440 с.
- [8] Л. І. Даниленко, *Інноваційний освітній менеджмент: навч. посіб.* Київ, Україна: Главник, 2006, 144 с.
- [9] Н. М. Мирончук, «Трансформація функціонально-професійної ролі викладача вищої школи в умовах соціокультурних змін», *Митець – культура – виміри часу: Міжнар. наук. читання 2017 року в Музеї Бориса Лятошинського в Житомирі: зб. ст.; / ред.-упоряд. І. Є. Копоть.* Житомир, Україна: Вид. О. О. Євенок, 2017, с. 377–387.
- [10] С. М. Ніколаєнко, *Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку: монографія.* Київ, Україна: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007, 519 с.
- [11] В. О. Бикова, «Обґрунтування системи управління процесом формування конкурентоздатного фахівця в умовах диверсифікації освіти», *Вісник Дніпропетровського ун-ту імені Альфреда Нобеля: зб. наук. праць*, № (1)9, с. 275–284, 2015.

CONCEPTUAL BASICS OF QUALITY MANAGEMENT FOR TRAINING OF COMPETITIVE SPECIALISTS

Tetyana Stoychyk,

PhD in Pedagogy

Vice Headmaster in Productional Training

Kryvyi Rih Professional Mining and Technology Lyceum.

Kryvyi Rih, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>

stoychyk_t@ukr.net

Abstract. The relevance of the article is determined by the current conditions of economic development of the country, where the demand for competitive specialists has increased significantly. On the basis of recent studies and publications, the concept of the conception, the content of its components were revealed, the comparative analysis of the main characteristics were made and the differences were determined; the conception of «quality management for training of competitive specialists», «quality of professional training of future specialists in institutions of professional (vocational-technical) education», «competitiveness of specialist» are specified; the conditions of influence on the quality of vocational (vocational-technical) education are analyzed, the author's technological map of the development of the internal system of quality assurance of educational activity in the institution of vocational (vocational-technical) education is proposed; principles of forming a quality management system, methods of quality management, stage of the quality life cycle are revealed. A comparative analysis of the conceptions of the quality of vocational (vocational-technical) education and quality management for training of competitive specialists in institutions of vocational (vocational-technical) education were made for the first time. During the research it is proved that the considered conceptions of quality of vocational (vocational-technical) education and quality management for training of competitive specialists in institutions of vocational (vocational-technical) education are based on competence and process approaches, innovative educational systems and technologies, models, defined educational standards, National Qualifications Framework and ISO 9001 International Quality Standards. It has been found out that the quality of education arises as a result of realization of such a chain of events as determining the quality of the potential to achieve the goal of education, the quality of the process of forming professionalism among the applicants

for vocational (vocational-technical) education, and the quality of the result of the activity of institutions of vocational (vocational-technical) education. The formation of professional competence and competitiveness of graduates, which is ensured by organized activity related to the development of the complex of knowledge, skills, professional qualities, personal traits that ensures their ability and readiness for motivated professional activity and self-development.

Keywords: conception; quality of training; institution of professional (vocational-technical) education; competitive specialist; quality management system.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ПОДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Стойчик Татьяна Ивановна,

кандидат педагогических наук,

заместитель директора по учебно-производственной работе

Криворожского профессионального горно-технологического лицея.

Кривой Рог, Украина.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6106-9007>

[stoychyk t@ukr.net](mailto:stoychyk_t@ukr.net)

Аннотация. Актуальность статьи определяется современными условиями развития экономики страны, где значительно вырос спрос на конкурентоспособных специалистов. На основании последних исследований и публикаций раскрыто понятие концепции, содержание ее составляющих, сделан сравнительный анализ основных характеристик и определены различия; уточнено понятие «управление качеством подготовки конкурентоспособных специалистов», «качество профессиональной подготовки будущих специалистов в учреждениях профессионального (профессионально-технического) образования», «конкурентоспособность специалиста»; проанализированы условия влияния на качество профессионального (профессионально-технического) образования, предложена авторская технологическая карта развития внутренней системы обеспечения качества образовательной деятельности в учреждении профессионального (профессионально-технического) образования; раскрыты принципы формирования системы управления качеством, методы управления качеством, стадии жизненного цикла качества. Впервые сделан сравнительный анализ концепций качества

професійного (професійно-технічного) освіти і управління якістю підготовки конкурентоспроможних спеціалістів в установах професійного (професійно-технічного) освіти. В процесі дослідження доведено, що розглянуті концепції якості професійного (професійно-технічного) освіти і управління якістю підготовки конкурентоспроможних спеціалістів в установах професійного (професійно-технічного) освіти ґрунтуються на компетентному і процесному підходах, інноваційних освітніх системах і технологіях, моделях, освітніх стандартах, визначених національною рамкою кваліфікацій і Міжнародними стандартами якості серії ISO 9001. Встановлено, що якість освіти виникає в результаті реалізації такої ланки подій, як визначення якості потенціалу досягнення мети освіти, якості процесу формування професіоналізму у соискателів професійного (професійно-технічного) освіти і якості результату діяльності установ професійного (професійно-технічного) освіти, якими формуються професійні компетентності і конкурентоспроможність випускників, забезпечується організована діяльність, пов'язана з вироботкою у соискателів комплексу знань, умінь, професійних якостей, рис особистості, що забезпечує їх спроможність і готовність до цільової професійної діяльності і саморозвитку.

Ключеві слова: концепція, якість підготовки, заведення професійного (професійно-технічного) освіти, конкурентоспроможний спеціаліст, система управління якістю.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Kontseptsiia yakosti osvity. Osvita UA. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://osvita.ua/school/method/1342>
- [2] Verkhovna Rada Ukrainy. (2017, Veres. 05). Zakon № 2145-VIII, st. 380 «Pro osvitu» [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [3] Menedzhment yakosti: konspekt lektsii dlia stud. spets. 073 «Menedzhment» spetsializatsii «Menedzhment pidpriemstv ta orhanizatsii» pershoho (bakalavrskoho) rivnia / uklad. V. V. Sysoiev.

- Kharkiv: NTU «KhPI», 2018, 102 s. [Elektronnyi resurs].
Dostupno: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/35172/3/prohramy_2018_Menedzhment.pdf
- [4] O. I. Shcherbak, N. Z. Sofii, B. Yu. Bovych, *Teoriia i praktyka otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen: navch.-metod. posib.*; O. I. Shcherbak, Red. Ivano-Frankivsk, Ukraina: «Lileia-NV», 2014, 136 s.
- [5] Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018, Berez. 14). *Postanova «Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu yakosti osvity Ukrainy» № 168.* [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF>
- [6] *Systemy upravlinnia yakistiu za ISO 9001.* Nauchno-tekhnycheskyi tsentr № 14 HP «Ukrmetrteststandart». [Elektronnyi resurs].
Dostupno: <http://www.certsystems.kiev.ua/uk/iso-9001/sistemi-upravlinnya-yakisty-za-iso-9001.html>
- [7] *Vidkryta osvita: innovatsiini tekhnolohii ta menedzhment: kol. monohrafiia*; M. O. Kyrychenka, L. M. Serheievoi; Red. Kyiv, Ukraina: Interservis, 2018, 440 s.
- [8] L. I. Danylenko, *Innovatsiinyi osvitnii menedzhment: navch. posib.* Kyiv, Ukraina: Hlavnyk, 2006, 144 s.
- [9] N. M. Myronchuk, «*Transformatsiia funktsionalno-profesiinoi roli vykladacha vyshchoi shkoly v umovakh sotsiokulturnykh zmin*», *Mytets – kultura – vymiry chasu: Mizhnar. nauk. chytannia 2017 roku v Muzei Borysa Liatoshynskoho v Zhytomyri: zb. st.; / red.-uporiad. I. Ye. Kopot.* Zhytomyr, Ukraina: Vyd. O. O. Yevenok, 2017, s. 377–387.
- [10] S. M. Nikolaienko, *Upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity: teoriia, analiz i tendentsii rozvytku: monohrafiia.* Kyiv, Ukraina: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2007, 519 s.
- [11] V. O. Bykova, «*Obgruntuvannia systemy upravlinnia protsesom formuvannia konkurentozdatnoho fakhivtsia v umovakh dyversyfikatsii osvity*», *Visnyk Dnipropetrovskoho un-tu imeni Alfreda Nobelia: zb. nauk. prats, № (1)9, s. 275–284, 2015.*

*Стаття надійшла до редакції
05 травня 2020 року*